

بررسی بقایای صورت آوایی تکواژ صفر پیشوند استمراری در کردی کلهری: رویکردی تطبیقی و درون‌زبانی

مهدی فتاحی

استادیار زبان‌شناسی دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

چکیده

زبان کردی به سه شاخه اصلی شمالی، مرکزی، و جنوبی تقسیم‌بندی می‌شود که از مهم‌ترین گویش‌های این سه دسته می‌توان به گونه‌های کرمانجی (کردی شمالی)، سورانی و اردلانی (کردی مرکزی) و کلهری و ایلامی (کردی جنوبی) اشاره کرد. در کردی کرمانجی پیشوند استمراری به شکل -di، در کردی سورانی به شکل -da، در کردی اردلانی به شکل -a، در کردی ایلامی به شکل -da و در کردی کلهری بدون بروز آوایی و به شکل تکواژ صفر است. با این حال، شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد تکواژ استمراری در کردی کلهری نیز هم‌چون سایر گونه‌های کردی، در دوره‌های گذشته، صورت آوایی آشکار داشته است. مقاله حاضر با رویکردی تطبیقی در تلاش است صورت‌هایی از کردی کلهری را معرفی کند که در آن‌ها بقایایی از این پیشوند دیده می‌شود. به این منظور، ابتدا وضعیت صورت آوایی پیشوند استمراری در گونه‌های سورانی، اردلانی، ایلامی و کلهری مورد بررسی قرار می‌گیرد. داده‌های پژوهش حاضر از طریق مصاحبه با ۱۰ گویشور از هر کدام از این چهار گونه کردی به دست آمده است. این داده‌ها در گام بعدی آوانگاری شده و سپس با یکدیگر مقایسه می‌شوند. پس از بررسی داده‌ها، مشخص شد که این پیشوند در هیچ کدام از گونه‌های سورانی، اردلانی و ایلامی حامل تکیه نیست و تنوع صوری این پیشوند در گونه‌های مذکور حاصل تضعیف هجای فاقد تکیه این پیشوند است. با بررسی صورت‌های حال استمراری فعل‌های «آمدن»، «آوردن» و «دیدن» و نیز بررسی صورت آوایی پیشوند منفی‌ساز حال استمراری در کردی کلهری و مقایسه آن‌ها با سه گونه دیگر، شواهدی مبنی بر بقایای این پیشوند در این گونه از زبان کردی آشکار شد.

واژه‌های کلیدی:

کردی کلهری
پیشوند استمراری
حذف تکواژ
مطالعه تطبیقی

تاریخچه مقاله:

دریافت: ۱۰ آذرماه ۱۴۰۱

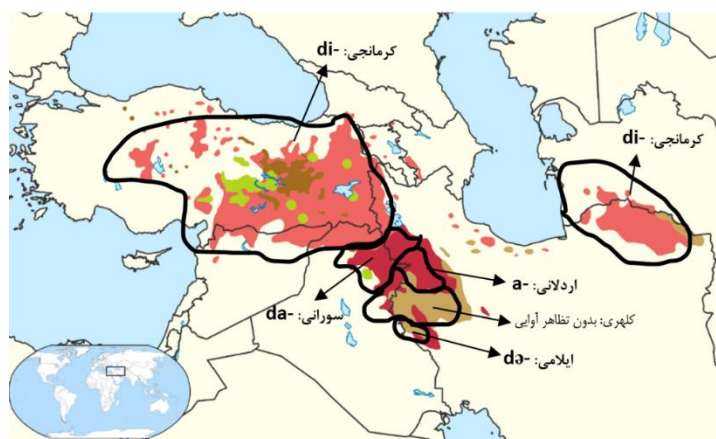
پذیرش: ۱۰ اسفندماه ۱۴۰۱

* آدرس ایمیل نویسنده: m.fattahi@razi.ac.ir

۱. مقدمه

کردی کلهری یکی از گویش‌های اصلی شاخه جنوبی از زبان کردی است. به طور کلی، زبان کردی را می‌توان به سه شاخه شمالی (کرمانجی)، مرکزی (سورانی و اردلانی) و جنوبی (کلهری و ایلامی) تقسیم‌بندی کرد، که در این میان، کردی شمالی بخش اعظم شرق و جنوب شرقی ترکیه و استان آذربایجان غربی، و نیز بخش‌هایی از استان خراسان شمالی را شامل می‌شود. کردی مرکزی کردستان عراق و جنوب استان آذربایجان غربی (گونه سورانی) و نیز کل استان کردستان و نواحی شمال و شمال غربی کرمانشاه (گونه اردلانی) را در بر می‌گیرد و کردی جنوبی بخش عمده استان کرمانشاه و ایلام و نواحی جنوب شرقی استان کردستان را پوشش می‌دهد. البته این تقسیم‌بندی از گونه‌های کردی و قراردادن آن‌ها ذیل یک عنوان واحد، به معنای فهم متقابل زبان‌وران آن‌ها نیست. این سه شاخه به لحاظ صرفی و نحوی و آوایی دارای تفاوت‌های آشکاری نسبت به هم هستند. با این حال، وجود شباهت‌های واژگانی و وندهای تصریفی و ریشه افعال در میان این دسته اصلی از زبان کردی را نمی‌توان نادیده گرفت.

یکی از شباهت‌هایی که می‌توان در میان گونه‌های مختلف کردی مشاهده کرد، پیشوند نشان‌دهنده وجه استمراری است. این پیشوند تصریفی به ریشه فعل اضافه می‌شود، و وجوه اشتراک نظام‌مندی را بین صورت آوایی آن در گونه‌های مختلف کردی نشان می‌دهد. این پیشوند فعلی در گونه کرمانجی به شکل /di-/، در گونه سورانی از کردی مرکزی به شکل /da-/، در گونه اردلانی به شکل /a-/، و در کردی ایلامی به شکل /da- دیده می‌شود. این در حالی است که در کردی کلهری، که گویشوران آن به لحاظ جغرافیایی در حد فاصل بین گویشوران سورانی/ اردلانی و گویشوران کردی ایلامی زندگی می‌کنند، این پیشوند تبلور آوایی نداشته و خود را به شکل تکواژ صفر نشان می‌دهد. نقشه (۱) تا حدودی این تنوع و موقعیت جغرافیایی گویشوران آن را به شکلی کلی به تصویر کشده است.

نقشه (۱) توزیع جغرافیایی صورت آوایی پیشوند استمراری در گونه‌های کردی

مقاله حاضر با رویکردی تطبیقی، در تلاش است تا ضمن مطالعه دلایل احتمالی تنوع صورت آوایی پیشوند استمراری در گونه‌های سورانی و اردلانی و ایلامی، بقایای این پیشوند در ساخت فعل در کردی کلهری را بیابد، احتمال وجود صورت آوایی این پیشوند در دوره‌های پیشین کردی کلهری را بررسی کند و عوامل حذف این پیشوند را مورد مطالعه قرار دهد.

۲. پیشینه پژوهش

روش تطبیقی برای کشف صورت‌های پیشین زبان‌ها با تلاش زبان‌شناسان قرن ۱۹ برای کشف زبان هندواروپایی مادر شکل گرفت. در سال ۱۸۱۶، زبان‌شناسی آلمانی فرانتس بوپ^۱ بی‌آن‌که قصد بازسازی زبان‌های ادوار گذشته را داشته باشد، صرفاً با مطالعه زبان یونانی، لاتین، و سانسکریت، متوجه شباهت‌های ساختاری و واژگانی میان آن‌ها شد (زمرنی^۲، ۱۹۹۶). در سال ۱۸۱۸، راسموس کریستین راسک^۳ برای تبیین شباهت میان واژه‌های زبان‌های ژرمنی، یونانی و لاتین، اصل تغییرات آوایی منظم را مطرح کرد و یاکوب گریم^۴ در همین سال‌ها، اولین کسی بود که به واسطه مطالعه منشاء زبان‌های ژرمنی، اولین کسی بود تغییرات درزبانی زبان را به شکل نظام‌مند مورد مطالعه قرار داد (زمرنی، ۱۹۹۶: ۷-۸). در سال ۱۸۷۵، کارل ورنر^۵ به نخستین کسی بدل شد که تغییرات واجی یک تکواژ را به عناصر داخل آن تکواژ همچون واج‌های مجاور و یا جایگاه تکیه مرتبط می‌دانست. در نیمه دوم قرن نوزدهم، نودستوریان^۶ با پیشگامی کارل بروگمان^۷ و هرمان اوستهوف^۸ به این نتیجه رسیدند که «برای قواعد آوایی استثنا وجود ندارند» (زمرنی^۹، ۱۹۹۶، ۲۰-۲۱) و اصولی را برای تغییرات آوایی مطرح کردند. یکی از این اصول عدم وابستگی تغییرات آوایی به دستور زبان بود مگر اینکه این تغییرات در صورت‌های تصریفی رخ دهد (بنگرید به هیل^{۱۰}، ۲۰۱۴).

به نظر می‌رسد آن‌چه که در مورد پیشوند استمراری در کردی رخ داده است، هم در راستای آرای ورنر مبنی بر تاثیر واج‌های مجاور در تغییرات درزمانی و تحول زبان‌ها و هم در راستای مستثنا قراردادن برخی از تغییرات به صورت‌های تصریفی است. شاید مرتبط‌ترین پژوهش به مقاله حاضر فتاحی (۱۳۹۸) باشد که در آن تاثیر تکیه بر تغییرات پیشوند استمراری در کردی کلهری بررسی شده است. این پژوهش در چارچوب نظریه

¹ Franz Bopp

² O. J. Szemerényi

³ Rasmus Christian Rask

⁴ Jacob Grimm

⁵ Karl Verner

⁶ Neo-grammarians

⁷ Karl Brugmann

⁸ Hermann Osthoff

⁹ O. J. Szemerényi

¹⁰ Nathan Hill

بهینگی انجام شده و نشان می‌دهد که تغییر رتبه‌بندی در محدودیت‌های جهانی در نظریه بهینگی چگونه می‌تواند تغییرات در زمانی در صورت‌های آوایی این پیشوند را تبیین کند. با این حال، پژوهش مذکور مشخصاً راجع به بقایای پیشوند استمراری در کردی کلهری است و احتمال وجود این پیشوند در دوره‌های گذشته این زبان را بررسی نمی‌کند.

۳. روش‌شناسی

داده‌های این پژوهش از میان نمونه‌هایی از گونه‌های سورانی و اردلانی از کردی مرکزی گونه‌های کلهری و ایلامی از کردی مرکزی جمع‌آوری شده‌اند. بدین منظور، از هر کدام از چهار گونه مذکور، ۱۰ گویشور به شکل تصادفی انتخاب شدند. اگرچه مسائل اجتماعی-زبانی، همچون سن، جنسیت، تحصیلات و طبقه اجتماعی، می‌توانند در انتخاب صورت‌های زبانی موثر باشند، اما در مشاهدات اولیه و با پرسش از شرکت‌کنندگان و نیز با توجه به تصریفی بودن این پیشوند، رابطه‌ای میان استفاده از این پیشوند و مسائل اجتماعی-زبانی همچون سن و جنسیت و طبقه اجتماعی دیده نشد. به همین دلیل شرکت‌کنندگان در این پژوهش، بدون ملاحظات مذکور انتخاب شدند. فرآیند گردآوری داده‌ها از طریق مصاحبه شفاهی (به شکل پرسش مستقیم و نیز تعریف داستان) به انجام رسید. پس از استخراج صورت‌های مرتبط با پژوهش، مرحله آوانگاری اجرا شد، و پس از آن صورت‌های فعلی متناظر در بین این گونه‌های کردی بررسی شدند. بررسی تطبیقی این صورت‌ها در چارچوب مراحل پیشنهادی کمپبل^۱ (۲۰۰۴) و کرولی^۲ (۱۹۹۲) صورت گرفت. این پژوهشگران برای رسیدن به صورت مادر یا اولیه روش پنج‌مرحله‌ای را پیشنهاد می‌دهند که به این صورت است:

۱. گردآوری صورت‌های مشابه

۲. بررسی تناظر و مقایسه بین مجموعه‌های گردآوری شده

۳. یافتن صورت‌هایی که نسبت به هم در توزیع تکمیلی قرار دارند

۴. بازسازی صورت مادر (اولیه)

۵. بررسی رده‌شناختی نظام و صورت‌های بازسازی شده

البته این پنج مرحله برای کشف زبان‌های مادر به کار می‌روند و اعمال آن‌ها در مقایسه پیشوند استمراری در گونه‌های کردی با پیچیدگی زیادی روبرو نیست. در عمل، تناظر مذکور میان صورت‌های -da، -a، -də و تکواژ صفر است. این صورت‌ها به نسبت هم در توزیع تکمیلی قرار دارند؛ بدین معنی که همگی به عنوان پیشوند استمراری به کار می‌روند و به ابتدای ریشه فعلی افزوده می‌شوند. برای بازسازی صورت اولیه این پیشوند هم باید

¹ L. Campbell

² T. Crowley

اصل اقتصاد^۱ و هم ملاحظات رده‌شناختی و منطقی بودن مسیر تحول را در نظر گرفت. به عنوان مثال، وجود همخوان *d* در صورت آوایی پیشوند استمراری گونه‌های سورانی و ایلامی نشان می‌دهد که در صورت اولیه باید این همخوان وجود داشته باشد؛ در غیر این صورت، درج این همخوان قابل توجیه نیست. این در حالی است که حذف همخوان در حاشیه هجا اتفاق عجیبی نیست. همچنین، با توجه به این که به غیر از کلهری، واکه در پیشوند استمراری همه گونه‌های کردی دیده می‌شود، اقتصادی‌تر این است که نبود واکه در کلهری را مستثنی تلقی کرد. صورت اولیه این پیشوند دغدغه اصلی این پژوهش نیست، اما مسلم آن است که این صورت هرچه که هست، باید با همخوان *d* آغاز شود و یک واکه نیز داشته باشد.

۴. تحلیل داده‌ها

برای درک بهتر تفاوت‌های گونه‌های مختلف کردی در زمینه شیوه بروز آوایی پیشوند استمراری و نیز به عنوان مقدمه‌ای بر بررسی بقایای احتمالی این پیشوند در کردی کلهری، بهتر است ابتدا نمونه‌های (۱) تا (۴) بررسی شوند. در این نمونه‌ها، پیشوند استمراری به با عنوان *prg* می‌آید به فعل «کردن/انجام دادن» اضافه می‌شود و شناسه در همه این صورت‌ها اول شخص مفرد است و با عنوان *1S* مشخص می‌شود. همه این صورت‌های فعلی به معنی «انجام می‌دهم» است.

1. [da-ka-m] (سورانی)
prg-DO-1S
2. [a-ka-m] (اردلانی)
prg-DO-1S
3. [də-ka-m] (ایلامی)
prg-DO-1S
4. [ka-m] (کلهری)
DO-1S

بنا بر نمونه‌های به دست آمده در این پژوهش، این شرایط برای اکثر فعل‌های دیگر نیز به همین منوال است. برای نمونه، صورت‌های فعلی 5-8 وضعیت این پیشوند را با فعل «نوشتن» و شناسه دوم شخص مفرد (*2S*) نشان می‌دهند. همه صورت‌های فعلی (۵) تا (۸) به معنای «می‌نویسی» است.

5. [da- nus -i] (سورانی)
prg-WRITE-2S
6. [a- nus -i] (اردلانی)
prg-WRITE-2S
7. [də- nys -i] (ایلامی)

¹ Principle of Economy

prg-*WRITE*-1S

8. [nys -i] (کلهری)

WRITE-1S

اگر تفاوت در واژه فعل «نوشتن» در صورت‌های سورانی و اردلانی (u) با صورت‌های ایلامی و کلهری (y) را نادیده بگیریم، آنچه که در نمونه‌های (۵) تا (۸) اتفاق می‌افتد، همان است که در چهار نمونه نخست اتفاق افتاد. بدین شکل که در گونه‌های سورانی، اردلانی، و ایلامی عنصری به شکل آشکار به عنوان پیشوند فعلی به کار می‌رود، اما در کلهری چنین پیشوندی وجود ندارد. با این حال، با بررسی سه فعل «آمدن»، «آوردن» و «دیدن» می‌توان بقایای این پیشوند استمراری را مشاهده کرد. نمونه‌های (۹) تا (۱۲) وضعیت فعل «آمدن» را نشان می‌دهند. در همه این نمونه‌ها، معنی عبارت «می‌آیم» است

9. [d- e: -m] (سورانی)

prg-*COME*-1S

10. [d- e: -m] (اردلانی)

prg-*COME*-1S

11. [də- a -m] (ایلامی)

prg- *COME*-1S

12. [tja -m] (کلهری)

COME -1S

در نمونه‌های (۹) تا (۱۲)، دو تفاوت مهم به چشم می‌خورد. اول آن که در صورت فعلی اردلانی، برخلاف نمونه‌های (۱) تا (۸) پیشوند استمراری همچون صورت فعلی سورانی دارای همخوان d- است؛ دوم این که ظاهراً به غیر از نمونه کردی کلهری، ریشه فعل «آمدن» در کردی، از یک واژه تشکیل شده است و عدم هماهنگی دیگر از گونه کلهری مشاهده می‌شود. برای بررسی بهتر دلیل شباهتی که در این نمونه‌ها بین صورت‌های سورانی و اردلانی دیده می‌شود، باید تصور کرد که اگر همان پیشوند a- در اردلانی به کار می‌رفت، چه اتفاقی می‌افتاد. مشخص است که التقای واژه‌ها در نمونه‌های (۹) و (۱۰) برای گونه‌های سورانی و اردلانی مطلوب نیست. چنان که در نمونه (۹)، واژه پیشوند به واسطه همجواری با واژه ریشه آمدن، یعنی e: حذف شده است. حال اگر قرار باشد پیشوند a- در اردلانی نیز به همین دلیل حذف شود، چیزی از صورت پیشوند باقی نمی‌ماند. پس به نظر می‌رسد که در صورت‌های دوره‌های پیشین (در نگاه درزمانی)، و به تعبیری، صورت زیربنایی (در نگاه همزمانی)، پیشوند استمراری در اردلانی دارای همخوان آغازین d است. در صورت اضافه شدن پیشوند به ریشه فعلی دارای همخوان آغازین، همخوان d حذف می‌شود، و صرفاً زمانی محفوظ می‌ماند که واژه پیشوند به واسطه التقای واژه‌ها حذف شود.

در مورد رفتار متفاوت صورت فعلی کلهری نیز بهتر است ستاک حال «آمدن» را در ساخت‌های دیگر نیز بررسی کرد. مقایسه ستاک فعلی «آمدن» در نمونه (۱۲) با نمونه (۱۳)، که صورت التزامی زمان حال از این فعل است، ماهیت فعل آمدن را بهتر نشان می‌دهد. در نمونه (۱۳)، ستاک فعل «آمدن»، پیشوند التزامی پذیرفته است و معنای کل عبارت «بیایم» است. پیشوند التزامی با علامت sbj مشخص شده است.

13. [b-a-m] (کلهری)

sbj-COME-1S

با توجه به این که در کردی کلهری، صورت زیربنایی پیشوند التزامی /bə-/ است، به نظر می‌رسد که واژه این پیشوند به همان دلیلی حذف شده است که در نمونه‌های (۹) و (۱۰) در سورانی و اردلانی اتفاق افتاد- یعنی التقای واکه‌ها. با رسیدن واژه پیشوند به واژه ستاک فعلی، به دلیل ممانعت از شکل‌گیری التقای واکه‌ها، واژه پیشوند حذف شده است.

حال از آن‌جا که ستاک حال فعل «آمدن» در کردی کلهری قاعداً باید در ساخت‌های استمراری و التزامی یکی باشد، و نیز با مقایسه این ستاک فعلی با صورت‌های گونه‌های دیگر کردی، می‌توان این فرض را مطرح کرد که آنچه در نمونه (۱۲) تحت عنوان [tja] مطرح شد، در واقع ترکیبی از یک پیشوند و ستاک فعلی است. با مقایسه این صورت با صورت‌های گونه‌های سورانی، اردلانی، و ایلامی و نیز با مطالعه درون‌زبانی و مقایسه صورت‌های فعلی استمراری و التزامی، می‌توان حدس زد که همخوان [t] در صورت [tjã] در کردی کلهری، در واقع همان همخوان آغازین پیشوند استمراری است که واگرفته شده است، و واژه [a] در این صورت، بازمانده همان فعل «آمدن» است.

بررسی صورت‌های فعلی «آوردن» نیز شواهدی مشابهی را نشان می‌دهد. نمونه‌های (۱۴) تا (۱۷) این فعل را با الگوی نمونه‌های پیشین نشان می‌دهند. همه این صورت‌ها به معنای «می‌آورم» هستند.

14. [da-he:n-əm] (سورانی)

prog-BRING-1S

15. [t-e:r-əm] / [d-e:n-əm] (اردلانی)

prog-BRING-1S

16. [də-ar-əm] (ایلامی)

prog-BRING-1S

17. [tjar-əm] (کلهری)

BRING-1S

همانطور که از این نمونه‌ها پیداست، در گونه‌های سورانی، اردلانی، و ایلامی مشخصاً پیشوند استمراری منفک از ریشه فعلی است و با یک همخوان انسدادی دندانی آغاز می‌شود. این در حالی است که در کردی کلهری، با توجه به اینکه این پیشوند از دست رفته است، به ناچار صورت [tjar] ستاک فعلی تلقی می‌شود. با این حال، مقایسه این ستاک فعلی، با ستاک مشابه در وجه التزامی، قضیه را هم‌چون فعل «آمدن» روشن‌تر می‌کند. نمونه (۱۸) صورت فعلی «بیایم» را در کردی کلهری نشان می‌دهد.

18. [b- ar -əm] (کلهری)

sbj-BRING-1S

در نمونه (۱۸) نیز همچون آن‌چه که در مورد فعل «آمدن» آمد، می‌توان ریشه فعل «آوردن» را /ar/ مفروض دانست، چرا که هم شواهد بینابانی و هم مقایسه صورت التزامی با صورت استمراری در کردی کلهری آن را تایید می‌کنند. بدین ترتیب می‌توان همخوان [t] در آغاز صورت [tjar] را بازمانده پیشوند استمراری تصور کرد که همانند صورت [tja]، به این دلیل باقی مانده است که ریشه فعل با واکه شروع می‌شود- درست همانطور که در صورت فعلی اردلانی [de:m]، همخوان [d] قابل حذف شدن نبود.

شاهد دیگری که بیانگر حضور پیشوند استمراری در دوره‌های گذشته کردی کلهری است، در صورت فعلی «دیدن» قابل بررسی است. درست مانند الگویی که در نمونه‌های قبلی گذشت، این بار فعل «دیدن» در نمونه‌های (۱۹) تا (۲۲) «می‌بینم» آمده است.

19. [da-bin-əm] (سورانی)

prog-SEE-1S

20. [a-win-əm] (اردلانی)

prog-SEE-1S

21. [d-yn-əm] (ایلامی)

prog-SEE-1S

22. [dyn-əm] (کلهری)

SEE -1S

همانطور که از نمونه‌های (۱۹) تا (۲۲) پیداست، گونه‌های سورانی، اردلانی، و ایلامی عنصر یا عناصری را به شکل آشکار برای نشان دادن پیشوند استمراری در اختیار دارند. این در حالی است که در کردی کلهری با این که صورت فعل با همخوان [d] آغاز می‌شود، اما عبارت [dyn] مجموعاً به مثابه ریشه فعلی در نظر گرفته شده

است. شواهد درون‌زبانی از کردی کلهری نیز بر این فرض صحت می‌گذارند. در نمونه (۲۳) فعل «دیدن» در زمان حال و در وجه التزامی آمده است.

23. [b- yn -ə̃m] (کلهری)

sbj-SEE-1S

با مطالعه این نمونه مشخص می‌شود که ریشه فعلی [yn] است و آن‌چه قبل از آن آمده باید یک پیشوند باشد. پس همانطور که در نمونه (۲۳) این پیشوند [b-] است، احتمالاً می‌توان در نمونه (۲۲) نیز، همخوان آغازین [d] را بازمانده پیشوند استمراری در کردی کلهری دانست.

به عنوان شاهد آخر در بررسی‌های پژوهش حاضر، می‌توان از پیشوند منفی‌ساز حال استمراری [nja-] نام برد. این پیشوند که تکواژی چندوجهی^۱ به شمار می‌رود و هم منفی‌ساز است و هم وجه استمراری را نشان می‌دهد، تنها در گونه کلهری وجود دارد. مقایسه صورت‌های منفی چهار گونه مورد بررسی این پژوهش می‌تواند راه را برای شناسایی بهتر این پیشوند چندوجهی در کردی کلهری هموارتر کند. نمونه‌های (۲۴) تا (۲۷) صورت منفی فعل «رفتن» را در زمان حال و در وجه استمراری نشان می‌دهند، و همگی به معنای «نمی‌روم» هستند.

24. //na-a- tʃ -ə̃m// → [na:tʃə̃m] (سورانی)

neg-prg-GO-1S

25. //na-a- tʃ -ə̃m// → [na:tʃə̃m] (اردلانی)

neg-prog-SEE-1S

26. //nə- a- tʃ -ə̃m// → [nəjatʃə̃m] (ایلامی)

neg-prog-GO-1S

27. [nja- tʃ-ə̃m] (کلهری)

neg/prg-GO-1S

نقطه مشترک صورت‌های منفی (۲۴) تا (۲۷) این است که در همه آن‌ها همخوان پیشوند استمراری حذف شده است. با حذف این همخوان، واژه پایانی پسوند منفی‌ساز به واژه پیشوند استمراری می‌رسد و التقای واژه‌ها شکل می‌گیرد. اما به نظر می‌رسد برای رفع این وضعیت، گونه‌های سورانی و اردلانی راه حل متفاوتی را نسبت به ایلامی اتخاذ می‌کنند. در سورانی و اردلانی با رسیدن دو واژه [ã] به هم، به جای این‌که دو هجای مستقل تشکیل شوند، دو واژه در هم ادغام می‌شوند و یک واژه کشیده را تشکیل می‌دهند. اما آن‌چه که در ایلامی رخ می‌دهد قدری متفاوت است. در این گونه، واژه پیشوند منفی‌ساز در یک هجا و واژه پیشوند استمراری

¹ portmanteau morpheme

به عنوان قله هجای دیگر ایفای نقش می‌کنند و برای از بین رفتن التقای واکه‌ها، غلت [j] بین دو واکه درج می‌شود. شباهت صورت‌های ایلامی و کلهری در این نمونه‌ها غیرقابل انکار است. تفاوت این دو تقریباً در حذف واکه پیشوند منفی‌ساز است. این که دقیقاً طی چه فرآیندی و به چه علتی این واکه حذف شده و صورت [-nja] در کردی کلهری شکل گرفته است، مجالی دیگر را می‌طلبد. اما داده‌های پژوهش حاضر این فرض را تقویت می‌کنند که واکه پایانی پیشوند [-nja] احتمالاً بازمانده پیشوند استمراری در کردی کلهری است.

۵. نتیجه‌گیری

اگر کردی کلهری در پژوهشی، فارغ از امکان بررسی تطبیقی، صرفاً با داده‌های درون‌زبانی بررسی شود، احتمالاً این نتیجه حاصل خواهد شد که پیشوند استمراری در این گونه از زبان کردی خود را به شکل تکواژ صفر نشان می‌دهد و بروز آوایی ندارد. در این پژوهش تلاش شد تا با بررسی تطبیقی چهار گونه از زبان کردی، و نیز با اشاره به شواهد محدود درون‌زبانی در کردی کلهری، این فرض تقویت شود که احتمالاً کلهری نیز در دوره‌های پیشین تحول خود، این پیشوند را به کار می‌برد. به نظر می‌رسد با توجه به این که پیشوند استمراری در هیچ کدام از گونه‌های کردی، حامل تکیه نیست، مستعد کاهش و تضعیف آوایی باشد. این تضعیف خود را در نمونه‌های اردلانی به شکل حذف همخوان آغازین، در نمونه‌های کردی ایلامی به شکل تضعیف واکه و به کارگیری از واکه [ə] بجای واکه [a] و در نمونه‌های کردی کلهری به شکل حذف کامل صورت آوایی پیشوند استمراری نشان می‌دهد.

منابع

- فتاحی، مهدی (۱۳۹۸). تکیه در ساختمان فعل در کردی کلهری و تاثیر آن در تغییرات در زمانی. نخستین همایش ملی بین‌رشته‌ای ایران‌شناسی، زبان‌شناسی و مطالعات ترجمه. رفسنجان: دانشگاه ولیعصر.
- Hill, N. W. (2014). Grammatically conditioned sound change. *Language and Linguistics Compass*, 8 (6), pp. 211-229.
- Szemerényi, O. J. L. (1996). *Introduction to Indo-European linguistics* (4th ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Campbell, L. (2004). *Historical linguistics: An introduction* (2nd ed.). Cambridge: The MIT Press.
- Crowley, T. (1992). *An introduction to historical linguistics* (2nd ed.). Auckland: Oxford University Press.